- בגרות ב : היסטוריה מספר שאלון : 22116
- מספר יחידות הבגרות : 2
- כותב פתרון הבחינה : דורון קורקוס וליאור גוטמן
- מועד הבחינה : 15/6/17
- שעת הבחינה : 14:00

WWW.KIDUM.COM
*2055

1. מקור- עליית היטלר ולשלטון והאידאולוגיה הנאצית:

סעיף א:

א. – חוסר יציבות פוליטית- "מוסדותיה של מדינה סמויים כל כך מין העין..."- הרפובליקה הויימארית שהוקמה עם תום מלחמת העולם הראשונה כוננה חוקה עם כשלים רבים. לדוגמא- סעיף 48 בחוקה שמאפשר הוצאה של צווי חירום. מוסדותיה רפובליקת ווימאר היו חלשים במשילות שלהם ואיפשרו לכוחות קיצוניים, דוגמת המפלגה הנאצית, לנצל אותם לטובת צבירת כוח רב.

חולשתם של המוסדות הביאה לכך שאחרי הפוטש של היטלר, בנוב' 23', הוא ישב זמן קצר בכלא. מיד לאחר מכן ניתנה לו ההזדמנות להתמודד בבחירות ולבסוף להיבחר לתפקיד הקנצלר.

- "הסכם ורסאי"- "המשפטים הקדומים וההרגשות של מיעוט מבוטל"- הסכם ורסאי במסגרתו גרמניה לקחה על עצמה את האשמה על פרוץ מלחמת העולם הראשונה וקיבלה עונשים נוספים היה הסכם שגרם לימין הקיצוני להניף אצבע מאשימה כלפי השמאל הגרמני והיהודים בתוכו, תיאוריית "הסכין בגב האומה". לפי תפיסה זו, שהייתה נחלתו של מיעוט בגרמניה, השמאל והיהודים בגדו באומה ומכרו אותה.

בימי המשבר הכלכלי של סוף שנות ה-20 וראשית שנות ה-30 ניצלה המפלגה הנאצית את השנאה שטיפחה תיאוריה זו כדי לצבור כח ולעלות לשלטון.

סעיף ב:

הנאצים התנגדו לדמוקרטיה בגלל שהם התנגדו לכל הנחות היסוד שלהם:

הדמוקרטיה יוצאת מנקודת הנחה שכל בני האדם נולדו שווים, דבר שהנאצים פוסלים מכל וכל- הארים עליונים על כל גזע אחר.

הדמוקרטיה מטרתה לדאוג לזכויות הפרט ולרווחתו, לעומת הנאציזם ששואף לדאוג לאומה, לגזע.

הדמוקרטיה מקדשת את הפלורליזם ואת חירות האדם ולעומת זאת הנאציזם מקדש את הציות והמחשבה האחידה.

הנאצים התנגדו לקומוניזם בגלל שהם התנגדו לכל הנחות היסוד שלהם:

הקומוניזם יוצא מנקודת הנחה שכל בני האדם נולדו שווים, דבר שהנאצים פוסלים מכל וכל- הארים עליונים על כל גזע אחר.

הקומוניזם מטרתו ליצור חלוקה שווה בין המשאבים ואחווה אנושית, לעומת הנאציזם ששואף לדאוג לאומה, לגזע על פני כל שאר העולם

הדמוקרטיה מקדשת את הפלורליזם ואת חירות האדם ולעומת זאת הנאציזם מקדש את הציות והמחשבה האחידה.

2. המעבר מדמוקרטיה למשטר נאצי:

סעיף א:

WWW.KIDUM.COM
*2055

א. שריפת הרייכסטאג- בסוף חודש פברואר של שנת 1933 נשרף בית הנבחרים של גרמניה. היטלר שהיה אז קנצלר גרמניה, הטיל את האחריות על שריפת הבניין על הסוציאליסטים והקומוניסטים ואסר רבים מהם. זה קרה ערב בחירות שהתקיימו בראשית חודש מרץ והוביל לאווירת טרור ברחבי גרמניה כולה
חוק ההסמכה- במסגרת חוק זה הפרלמנט הגרמני, שנשלט ע"י המפלגה הנאצית, הסמיך את הממשלה לחוקק חוקים. בכך המפלגה הנאצית העבירה אליה את יכולת השליטה במלאה ולמעשה ביטלה את הדמוקרטיה.
ליל הסכינים הארוכות- בלילה זה אנשי אס.אס התנקשו בחייהם של בכירי ארגון האס.אה. שניהם ארגונים של המפלגה הנאצית. לילה זה סימן לגרמניה כולה כי כל אדם המערער על עליונותו של הפיהרר, דינו מוות.

סעיף ב:

אזרחי- במסגרת חוקי נירנברג הנאצים שללו מהיהודים את הזכות להיות אזרחים בגרמניה. הם שללו מהם את הזכות להניף את דגל גרמניה ולמעשה הדירו אותם מהחיים האזרחיים בגרמניה.
כלכלי- ביום החרם שהתקיים ב-01.04.33 הנאצים עמדו בכניסה לחנויות ובתי עסק של יהודים ולא נתנו לעוברים ולשבים להיכנס אליהם. הדבר גרם לפגיעה כלכלית של היהודים ביום עצמו ולסימון חנויות היהודים.
חברתי- ליל הבדולח- ליל הבדולח היה ליל פוגרום ביהודים שהתקיים בנובמבר 38'. במסגרת לילה זה נדמה היה כי העם הגרמני מתקומם נגד היהודים שבתוכו ורוצה להוקיע אותם. עם זאת ידוע כי המפלגה הנאצית היא זו שעמדה מאחורי לילה זה. האירוע גרם להוצאה סופית של היהודים מהחיים החברתיים בגרמניה ולהגירתם של רבים.

WWW.KIDUM.COM
*2055
עידן

3. מדיניות הנאצים כלפי היהודים בפולין לאחר כיבושה:

סעיף א:

שלושה צעדים:

- סימון היהודים- הנאצים חייבו כל יהודי לשאת על בגדו טלאי צהוב. מטרתו של צעד זה הייתה להבדיל את היהודים מכלל האוכלוסייה ולאפשר זיהוי מהיר שלהם ברחוב כדי שנאצים יוכלו לבצע בהם את זממם.
- הקמת יודנראטים- הנאצים מקימים מועצות יהודים כדי שיהוו גשר בינן ובין האוכלוסייה היהודית. מטרתה של מועצה זו הייתה לאפשר את ניהול היהודים בצורה מהירה ופשוטה יותר עבור הנאצים.
- החרמת הרכוש היהודי- הנאצים עיקלו את חשבונות הבנק של יהודי פולין ובכך פגעו ביהודים מחד והגדילו את הונה של המפלגה מאידך.

סעיף ב:

ריכוז היהודים גרם לכך שהמחלות אותן מפיצים היהודים והרוע שמאפיין אותם, לפי המפלגה הנאצית, הופכים להיות ברי שליטה. עצם ריכוז היהודים בגטאות מאפשר גם ניהול פשוט יותר של הפתרונות השונים שהנאצים ירצו ליישם עליהם. שני עקרונות:

- עקרון האנטישמיות- השנאה כלפי היהודים מונעת מעקרון זה והרוע של היהודים יוכל להיות נשלט על ידי ריכוזם.

- עקרון תורת הגזע- בעצם ריכוזם הנאצים מיישמים את עליונותם על היהודים , בשליטתם עליהם.

פרק שני

4. מקור- פלישת גרמניה לברית המועצות ו"הפתרון הסופי":

סעיף א:

הסברים לפלישת גרמניה לברה"מ ותחילת הרצח ההמוני של היהודים:

1)מלחמת חורמה בקומוניזם- הנאצים סלדו מאידיאולוגיה זו וראו בה כאויב הגדול ביותר שלהם. אחת ממטרות הפלישה לברה"מ הייתה למגר את אידיאולוגיה זו ולהשמיד אותה.

2)טיפול בבעיה היהודית- לפי רישומי הנאצים בברה"מ חיו כ-5 מיליון יהודים. אחת ממטרתו הפלישה הייתה להתחיל ברציחתם, מתוך הבנה כי אין פתרון אחר בעבורם.

סעיף ב:

נציגי הרשויות שהשתתפו הועידה נמנו על הדרגים הנמוכים יותר, הביצועיים של הרשויות השונות. תפקידם של הנציגים לא היה לקבל את ההחלטה על הפתרון הסופי, אלא להוציאו לפועל.

שלושה מן הנושאים אשר נדונו בוועדה:

WWW.KIDUM.COM
*2055
כידום

1)נישואי תערובת- בוועידה נדונה סוגיית נישואי התערובת של יהודים וגרמנים בגרמניה. מעבר להחלטה הקיימת של איסור מצב זה, לא התקבלו החלטות נוספות בוועידה.
2)רשימת היהודים במדינות השונות- בוועידה הוצגה רשימת היהודים במדינות השונות, מתוך כוונה להתחיל וליישם כלפיהם את הפתרון הסופי.
)יהודים גיבורי מלחמת העולם ה-1- סוגיית גורלם של יהודים אלה נידונה בוועידה והתקבלה החלטה כי ינהגו בהם בזהירות. הם לא הובלו למחנות השמדה ולרוב גם לא הוצאו מבתיהם.

5. יחס האוכלוסייה המקומית כלפי היהודים בארצות שכבשו הנאצים:

סעיף א:
שלושה גורמים אשר השפיעו על היחס כלפי היהודים:
1)מסורת דמוקרטית- ככל שקהילה מסויימת הייתה בעלת מסורת דמוקרטית חזקה יותר, כך היא נהגה להציל יותר יהודים.
2)הנהגה דתית- במקומות שבהם ההנהגה הדתית נקטה עמדה ברורה בעד הצלת יהודים, מס' חסידי אומות העולם היה גדול יותר.
3)מסורת אנטישמית- במקומות שבהם הייתה מסורת אנטישמית עתיקת ימים, אנשים רבים יותר שיתפו פעולה עם הנאצים בהסגרה או בתהליך הרצח.

סעיף ב:
חסיד אומות העולם- אדם לא יהודי שהציל יהודים במהלך השואה. אסור היה לו לקבל תמורה בעבור כך, תוך סיכון עצמי. כמו כן, כדי לקבל את האות, שמוענקת ע"י יד ושם, צריכה להיות עדות על פועלו של האדם.
דוגמא לחסיד אומות עולם:
ראול ולנברג- דיפלומט שבדי שנשלח ב- 1944 על ידי ארגונים יהודיים לבודפשט בירת הונגריה, כנספח בשגרירות שבדיה. מטרתו העיקרית הייתה לפעול להצלת יהודי הונגריה, אותם התכוונו הנאצים לשגר להשמדה. מתוקף חסינותו הדיפלומטית בהיותו נציג של שבדיה הנייטראלית ובשל רגישותו האנושית ואהדתו לבני העם היהודי, פעל ולנברג במספר מישורים:

א. הדפסת דרכוני חסות וחלוקתם לכל יהודי שהיה מקורב בצורה כזו או אחרת לשבדיה הניטראלית. בכך הוא הצליח לפרוש את חסותו על כ- 20 אלף מיהודי הונגריה שניצלו מהשמדה.

ב.במהלך צעדות המוות ליווה ולנברג את הצועדים כשהוא מספק להם מזון, בגדים חמים ונעליים על מנת להתמודד עם הקושי. גם ברגעים אלה לא ויתר ולנברג על הניסיונות להציל יהודים וניסה כשהוא רודף במכוניתו להוציא אשרות נוספות.

ולנברג נעלם במחנות כפייה סובייטים עם שחרור הונגריה ומת בנסיבות מעורפלות במחנות אלה.

WWW.KIDUM.COM
*2055

6. דרכי הלחימה של היהודים:

סעיף א:

השיקולים של חברי תנועות הנוער למרוד בגרמנים הם:

1)אין לנו מה להפסיד- רעיון המרד יצא לדרך אחרי שחברי תנועות הנוער הגיעו למסקנה כי הגרמנים שולחים אותם ואת משפחותיהם להשמדה שיטתית. כשהבינו שאין להם מה להפסיד פנו למרד.
2)שלש שורות בהיסטוריה- תנועות הנוער שאפו להשאיר את חותמן על ההיסטוריה לפני מותן וראו בהתקוממות דרך ראויה לעשות כן.
3)רצון לנקום בגרמנים- תנועות הנוער שאפו לנקום בגרמנים, ולו במעט, בגרמנים שהתעללו ורצחו את היהודים.
לא כל תושבי הגטו השתתפו במרידות מאחר ו:

- היו תושבים שהאמינו שהשמועות על ההשמדה השיטתית אינן נכונות- הם האמינו כי בסופו של דבר יעברו את הגטו וישוחררו.
- משפחות רבות שהיו בגטו לא רצו למרוד מאחר והן רצו להישאר מאוחדות.
- חברי המאפיה היהודית בגטו לא רצו למרוד מאחר והם "נהנו" מרווחים כלכליים ואחרים בגטו.

סעיף ב:

- שתי סיבות להצטרפות לוחמים יהודים:
- - פטריוטיות למדינת האם- חיילים יהודים רבים רצו ללחום למען מדינתם אל מול האויב הנאצי.
- - רצון לעזור לעמם- ישנם חיילים יהודים שהצטרפו ללחימה כדי להציל את בני עמם מידי הצורר הנאצי.

WWW.KIDUM.COM
*2055

פרק שלישי: בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון

7. מקור- ארץ ישראל בשנים 1945-1947:

סעיף א:

1. . הקושי להשכיר / לרכוש ספינות- לאור המחסור החמור בכספים, הוחלט להשכיר ספינות, אולם לא נמצאו בעלים שיסכימו להשכיר ספינות, מחשש שיתפסו על ידי הבריטים וספינותיהם יוחרמו. כתוצאה מכך נאלץ המוסד לעלייה לרכוש ספינות, מלאכה שהייתה קשה בשל המחסור בכלי שיט ובכסף. השיפור הגדול הגיע כאשר ארצות הברית שחררה ספינות מעודפי המלחמה למכירה. לרוב היו אלה ספינות באיכות ירודה אשר הקשו על המעפילים וסיכנו אותם.
בקטע המקור שלפנינו העולה מציין את הקשיים הנובעים מרמת הספינה:
"....הפלגתי באניית המעפילים הראשונה מצפון אפריקה. אנייה בשם "יהודה הלוי", אשר הפליה מאלג'יריה...., ...ובה 430 מעפילים, אנשים, נשים וטף, שכולם היו ממרוקו.(....) האנייה הייתה קטנה למדי. הותקנו בה אצטבות קטנות מעץ, אשר שימשו כמקומות לינה, כל אחד לארבעה אנשים. האצטבות היו מותקנות במספר קומות. ישנו ממש כמו סרדינים..."
2. העברת העולים לארץ- מערך ההעפלה הצריך ארגון מדוקדק להעברת העולים לנמלי היציאה באירופה, ציודן של הספינות, יצירת קשרים עם המדינות בהן שהו העולים.
3. הקשיים שהערימו הבריטים על ההעפלה- הבריטים לחצו על ממשלות אירופה לבל יתירו ליהודים לצאת מתחומן, הטילו מצור ימי, יבשתי ואווירי על חופי הארץ כדי ללכוד אניות מעפילים, וכאשר נתפסה אניית מעפילים היו משתלטים עליה, גוררים אותה לנמל חיפה ומעבירים את נוסעיה למחנות מעצר בעתלית או קפריסין.
קשיים אלה באים לידי ביטוי בקטע המקור כאשר המעפיל מציין את ספינות המלחמה אשר הקיפו את ספינות המעפילים וכאשר הוא מתאר את התנפלות החיילים הבריטים אשר הובילו את המעפילים לנמל חיפה:"...נתגלינו על ידי שני מטוסים של חיל האוויר המלכותי(הבריטי)....., ... למחרת התקרבה אלינו האנייה הבריטית עד למרחק של 200 מטר..., באותו רגע היינו מוקפים בחמש אניות מלחמה בריטיות שתותחיהן כוונו אלינו. ...."
"....הרגשנו זעזוע חזק. ממש כאילו אנייתנו טובעת בים. באותו רגע התנפלו אלינו עלינו חיילים מכל הכיוונים, התיזו עלינו גז מדמיע ופלשו לתוך האנייה(....)הבריטים נאלצו לגרור את אנייתנו עד לנמל חיפה(...)בנמל חיפה קידמו אותנו מספר רב של חיילים בריטים מזוינים..."
ההעפלה נמשכה למרות הקשיים בשל נחישותו של היישוב להעלות יהודים לארץ בשל המטרות הבאות שניצבו לפניו:
א)הצלת שארית הפליטה והעלאתה ממחנות העקורים באירופה לארץ ישראל.
ב)יצירת דעת קהל עולמית אוהדת לפליטים ולתנועה הציונית ע"י לחץ מוסרי, לרבות בבריטניה, לסבל של העם היהודי בתום השואה. באופן זה ביקשה התנועה הציונית למחות על מדיניותה האנטי ציונית של ממשלת בריטניה

WWW.KIDUM.COM
*2055
יחדיו

ולהביא לביטול סעיפי הספר הלבן השלישי, בדרך לכינון מדינה יהודית בארץ ישראל.

ג) לחזק מבחינה כמותית את היישוב היהודי [במשך 14 שנות ההעפלה, הגיעו ארצה למעלה מ- 124,000 מעפילים].

סעיף ב:

מטרת הצעדים בתחום ההתיישבות:

1)מאבק ב"חוק הקרקעות" משנת 1940, שהגביל רכישת קרקעות והתיישבות יהודית ברחבי הארץ. מכאן הוחלט על גאולת אדמות המולדת והתיישבות באזורים חדשים, כמו הנגב הצפוני, שיהוו עובדה מדינית בשטח במידה ויוחלט על חלוקת ארץ ישראל.

2)ההתיישבות נועדה גם לצרכים צבאיים במטרה לעצור את התקפת הכנופיות הערביות ובעתיד להוות חומת מגן בפני פלישת צבאות ערב.

להלן אציג את הקמת 11 נקודות בנגב:

עם פירסום תכנית מוריסון-גריידי שביקשה להשאיר את הנגב כאזור נייטראלי בידי הבריטים, הוחלט להעמיד את ההתיישבות בנגב בראש סדר העדיפויות. הוחלט להקים תוך חודש ימים 11 נקודות באותם חלקים שנועדו להיות מחוץ למדינה היהודית על פי תכנית החלוקה.

השיקולים להקמת היישובים היו יותר מדיניים מאשר כלכליים.

הישובים הוקמו בחודש אוקטובר 1946, במתכונת של יישובי "חומה ומגדל", 11 היישובים(קדמה, גלאון, כפר דרום, בארי, תקומה, משמר הנגב, נבטים, חצרים, נירים, אורים ושובל). כל ישוב מנה כ- 30 איש, הוקמו בו צריפים, מקור מים והוא הוקף בגדר.

היתרונות בהקמת הנקודות היו:

א. המבצע היה המבצע הגדול ביותר מסוגו בתולדות ההתיישבות ובכך היה מפגן כוח של היישוב בהתיישבות.

ב. יישובי הנגב קבעו את המפה הפוליטית בדרום הארץ, כאשר גרמו להכללת הנגב בתחומי המדינה העברית במפת החלוקה.

ג. פריצת היהודים לנגב וחוסר התגובה הבריטית השפיעו על תגובת המדינות בדיון באו"ם.

ד. מורל היישוב עלה וחשוב מכך 11 הנקודות הוכיחו את חשיבותן האסטרטגית, כאשר עמדו באומץ מול הפולש המצרי והיו גורם עיקרי בעצירתו.

8. מלחמת העצמאות:

סעיף א:

שתי התקופות בהן נשקפה סכנה קיומית ליישוב היהודי הן התקופה הראשונה שהחלה יום למחרת ההצבעה באו"מ והסתיימה בסוף חודש מרץ 1948 עת נהגתה "תכנית ד'" והתקופה השלישית שהחלה עם ההכרזה על הקמת המדינה והסתיימה בהפוגה הראשונה.

בתשובתי אתייחס לסכנה הקיומית בתקופה הראשונה:

בתקופה הראשונה של המלחמה היוזמה הייתה בידי הערבים. הערבים התרכזו במלחמתם בניסיון לאלץ את היהודים לנטוש את יישוביהם ע"י התקפות בערים המעורבות, על יישובים מבודדים ומלחמה בדרכים. בתקופה זו של המלחמה היישוב

WWW.KIDUM.COM
*2055

היהודי עסק בעיקר במגננה. היישוב היהודי רצה להוכיח לבריטים ולעולם כי הוא מסוגל להגן על עצמו ואדמתו, ולכן נעשה כל מאמץ להגן על כל יישוב יהודי [מדיניות של אי נסיגה בכל מחיר]. בסוף חודש מרץ 1948 הייתה תחושה כבדה של משבר ביישוב היהודי. בשבוע אחד נהרגו יותר ממאה לוחמים בחמש שיירות, וסה"כ נהרגו מהחלטת האו"ם כ- 1,200 איש [למעלה ממחציתם אזרחים]. הכוחות היהודים סבלו ממחסור חמור בנשק, והדרכים המשיכו להיות מנותקות ונתונות להתקפות הערבים. השלטון הבריטי נקט בעמדה ברורה לצד הערבים והציב מכשולים בכל העניינים הקשורים להתארגנות היהודים [בריטניה הייתה אמורה לפנות את חייליה רק באוגוסט 1948, אולם הבריטים הודיעו שיפנו את כוחותיהם מא"י כבר ב- 14.5.1948. הבריטים היו בטוחים שכאשר הם יעזבו את א"י, יווצר כאוס ענק שיביא לכך שהם יקראו לחזור לא"י ולהשיב במקום סדר וביטחון].

סעיף ב:

בחודש מרץ 1948 היה היישוב נתון בנקודת משבר חמורה, בזירה הצבאית הצליחו הערבים לשבש את כל דרכי התחבורה ולנתק את ירושלים ואת הגליל המערבי מן המרכז. הדרכים לדרום הארץ היו חסומות וחלק ניכר מכלי הרכב המשוריינים הושמדו. האבדות בנפש הגיעו עד סוף מרץ ל- 1200 איש, מחציתם אזרחים (ממוצע של 10 נופלים ליום).

<u>תכנית ד'</u>

כבר בחודש פברואר 1948 החלה "ההגנה" לעבד את תכנית ד', שנטלה את היוזמה מידי הערבים. מטרותיה של תכנית ד':

א. להשתלט על שטחים כדי ליצור רצף התיישבותי בארץ ישראל (לכבוש כפרים ושכונות ערביות ותחנות משטרה שייעזבו על ידי הבריטים);

ב. לכבוש שטחים שבתכנית החלוקה של האו"מ, נועדו להיות בשטח המדינה הערבית;

ג. מעבר מהגנה להתקפה, כלומר תכנית ד' רצתה להעביר לידי היישוב את היוזמה ההתקפית.

תכנית ד' הצליחה לשנות את המצב הקשה שבו היה נתון היישוב היהודי. למרות מיעוט בלוחמים, ומחסור בציוד צבאי, עוברת היוזמה ללחימה לצד היהודי. מפקדת ההגנה החלה להעביר כוחות של לוחמים ממקום למקום לפי הצורך. ממפקדת ההגנה יצאה לפעולות ומבצעים בסדרי גודל חטיבתיים במקומות אסטרטגיים שנקבעו מראש ע"י מפקדת ההגנה.

במהלך השבועות האלה (מעט יותר מחודש), הצליחו הכוחות היהודים להביא לשינוי המצב. ערים מעורבות נכבשו, הושם מאמץ מוגבר על פתיחת הדרך לירושלים והמצב בעיר השתפר.

אחת התופעות הבולטות בתקופה זו היא בריחה המונית של אוכלוסייה ערבית בתמיכת ההנהגה המקומית ומדינות ערב השכנות.

השינוי שהביאה תוכנית ד' במצב הכוח היהודי, אפשר את הכרזת העצמאות ב- 14.5.1948.

9. הסכמי שביתת הנשק ובעיית הפליטים:

סעיף א:

הקו הירוק הוא קו שביתת הנשק של מדינת ישראל עם מצרים, ירדן, סוריה ולבנון, כפי שנקבע בהסכמי שביתת הנשק. הגבולות אשר נקבעו בהסכם זה היו יציבים עד לפרוץ מלחמת ששת הימים.

WWW.KIDUM.COM
*2055

בסוף דצמבר 1948 וראשית ינואר 1949 נסתיימו הקרבות בין צה"ל לבין צבאות ערב. שני הצדדים היו מעוניינים במשא ומתן כדי להגיע להפסקת אש מוסכמת.
ישראל הייתה מוכנה למו"מ ממספר סיבות:

א. ישראל רצתה ברגיעה כדי לנוח מהמאמץ המלחמתי העצום ולהתחיל בבניית המדינה החדשה;
ב. לחץ ארצות הברית ורבות מהמדינות החברות באו"ם להפסקת אש;
ג. המצב האסטרטגי במלחמה השתפר מאוד בחודשי הלחימה האחרונים.

מדינות ערב רצו אף הן בהפסקת האש:

א. הדבר יאפשר להן להינצל מתבוסה מוחצת;
ב. השליטים הערביים היו מעוניינים להוציא את צבאותיהם מן המערכה עקב בעיות פנים חמורות;
ג. לחץ בינלאומי.

הסכמי שביתת הנשק, כמקובל בסכסוכים לאחר מלחמות אמורים להוביל להסכמי שלום, שיחות הפיוס שנפתחו בלוזאן, לאחר השגת הסכמי שביתת הנשק נכשלו במהירות.
הסכם השלום לא נחתם לדעתי משום שמדינות ערב המשיכו להכריז על כוונתן להשמיד את מדינת ישראל וראו את הסכמי שביתת הנשק כשלב ביניים שבו הן נערכות לסיבוב נוסף שתכליתו להכריע את מדינת ישראל. למעשה עד למלחמת ששת הימים התמידו מדינות ערב בסירובן להכיר בקיומה של מדינת ישראל ובוודאי שלא לחתום על הסכם שלום עמה.

סעיף ב:
לפני הקמת מדינת ישראל היו באי"י כ-1,300,00 ערבים. אולם במהלך הקרבות של מלחמת העצמאות ברחו מאי"י כ- 700,000 ערבים למדינות ערב הסמוכות [ירדן, סוריה ולבנון] והפכו לפליטים במדינות אלו.

<u>הגורמים להיווצרות בעיית הפליטים:</u>
א'. <u>נטישת המשפחות הפלסטיניות העשירות</u> – בתחילת מלחמת העצמאות נטשו משפחות
ערביות עשירות ומכובדות את בתיהם באזורי החיכוך ועברו לחיות בעיקר באזור הגדה
המערבית. עזיבת המשפחות האלו החלישה מאוד את כוח העמידה של ערביי א"י.
ב'. <u>גירוש ובריחה בשל מצב המלחמה</u> – יישומה של תוכנית ד' הביא להגדלת מספר הפליטים. בשלב זה גורשו או ברחו ערבים מאימת הקרבות. יש לציין כי בכפרים ובערים
כמו: פורדיס, אבו-גוש וחיפה, אנשי ההגנה קראו לערביי המקום להישאר ושלא יעונה
להם כל רע, אולם היו רבים שלא שמעו לקריאות אלו ועזבו כתוצאה מהקרבות העזים
שהתחוללו.
ג'. <u>מדיניות ההנהגה הערבית</u> – ההנהגה הערבית לא נתנה לתושבים הערבים הנחיות ברורות בעת המלחמה. בנוסף, הוועד הערבי העליון פינה כ- 20 כפרים ערביים מאזורים

WWW.KIDUM.COM
*2055

מסוכנים, מתוך הנחה שלאחר הקרבות שיסתיימו בניצחון ערבי, יוכלו הערבים לשוב לבתיהם ולקבל אף את הרכוש היהודי שייפול בידי הערבים. אותה תחושה הייתה גם בשלב השני של המלחמה, עם פלישת ארצות ערב לשטח א״י. הייתה תחושה בקרב הערבים שארצות ערב יחסלו את המדינה היהודית תוך שבועיים, ואז הם יוכלו לשוב לבתיהם, אולם בהמשך התברר לערבים שעזבו את שטח ישראל כי הם לא יכולים לחזור
לאדמותיהם.

ד'. <u>כיבוש שטחים על ידי צה״ל וגירוש התושבים</u> – במהלך השלב השני של המלחמה, ולאחר ההפוגה הראשונה, כבש צה״ל שטחים שהיו אמורים להיכלל בתחומה של המדינה
הערבית על פי תוכנית החלוקה, וערבים רבים גורשו משטחים אלו.

פרק רביעי

10. מקור-מלחמת יום הכיפורים:

סעיף א:

ערב מלחמת ששת הימים הייתה תחושה קשה בישראל, המדינה הצעירה, סך הכל בת 19, מדינה קטנה.

החשש הזה מוביל ליוזמה ישראלית להקדים מכה למכה המצרית(מצרים הייתה החשש העיקרי..). במהלך צבאי מבריק, בין ה- 5 ביוני ל-10 ביוני, מנצחת מדינת ישראל את מצרים, סוריה וירדן.

תוצאות המלחמה היו בלתי נתפסות, כמעט דמיוניות:

- ☒ 679 הרוגים בצה״ל מול 16 אלף במדינות ערב.
- ☒ ירושלים משוחררת, כל ערי הגדה עוברות לשלטון ישראל.
- ☒ כל שטח סיני עובר לשלטון ישראל(גם שטח עצום וגם הסרת האיום הישיר על ישראל).
- ☒ כל רמת הגולן עוברת לשלטון ישראל, יישובי דרום רמת הגולן ושפת הכנרת נושמים לרווחה לאחר שנים של מתקפות סוריות.

תוך תקופה קצרה של כשלושה שבועות עברו אזרחי ישראל מתחושות חרדה ופחד לתחושות של עוצמה וגאווה. בישראל שררה תחושה של חגיגות ניצחון. השיבה אל המקומות הקדושים-הכותל המערבי, מערת המכפלה, קבר רחל בבית לחם נתנו לניצחון זה הילה של קדושה ושל נס דתי משיחי.

הניצחון יצר שגשוג כלכלי אדיר, צמיחה, פריחה כלכלית ותרבותית(דור האספרסו כונה דור ששת הימים, בשל בתי הקפה הרבים שהוקמו). מדינה שהייתה נתונה במצור צבאי ובמצוקה כלכלית מתחילה לנשום, מתחילות טיסות רבות לחו״ל, אנשים רוכשים מכוניות ולצד כל זאת מתחילה התיישבות של יהודים בשטחים שנכבשו.

לצד התופעות החיוביות, מתחילה תחושה של אופוריה, אנו חזקים, בלתי מנוצחים, העליונות הישראלית כל כך מוחצת שלערבים אין אופציה צבאית והם יודעים זאת. גישה זו סללה את הדרך לגורמי פרוץ המלחמה.

האופוריה בעקבות הניצחון במלחמת ששת הימים הכניס את העם וחשוב יותר את הנהגת המדינה לשאננות. המנהיגות הצבאית קפאה על שמריה ויצרה קונספציה על פיה לישראל ישנה עליונות צבאית והמצרים(שכאמור נתפסו כאיום העיקרי..) לא יעזו להתקיף את ישראל. ביטוי לכך היה למשל קו בר לב, שהיה קו מוצבים בעל מאפיינים הגנתיים שיצר תחושה שישראל מוגנת. תחושה זו חלחלה גם לחיילים בשטח שנתפסו לשאננות וכאשר פרצה המלחמה נפלו המוצבים תוך שעות ספורות.

WWW.KIDUM.COM
*2055

בקטע המקור שלפנינו ראשי המערך מציגים את קו בר לב אשר היה חלק מהקונספציה השגויה כגורם אשר מעניק ביטחון בזכותו המדינה מוגנת, ירושלים שומרת על אחדותה ואף קמות התנחלויות חדשות. זאת בניגוד לראשי גח"ל(הליכוד בימינו..) אשר אינם רואים את המציאות נכוחה. מודעת בחירות זו מבליטה את עצימת העיניים של השלטון לאחר האופוריה בעקבות מלחמת ששת הימים.

סעיף ב:

תוצאות:

1) אבידות רבות לישראל = למעלה מ- 2,500 חיילים נהרגו, כ- 6,000 נפצעו, 294 נפלו בשבי. [למדינות ערב היו = 15,000 הרוגים, 41,000 פצועים, 8,811 שבויים].

2) שליטה על שטחים אסטרטגיים [בסיני – הארמיה השלישית שמנתה 40,000 חיילים כותרה. כוחות צה"ל התפרשו מצפון לתעלה. ברמת הגולן- מוצבי החרמון נשלטו ע"י צה"ל וצה"ל החזיק בעמדות אסטרטגיות שאיימו על דמשק].

3) הקמת ועדת חקירה [בנובמבר 73 הוקמה ועדת חקירה ממלכתית – ועדת אגרנט, שניסתה לבדוק מדוע צה"ל הופתע במלחמה. הוועדה לא בדקה את הדרג המדינה, דהיינו כיצד פעלה רה"מ גולדה מאיר ושאר חברי הממשלה במלחמה. הוועדה המליצה להעביר את ראש אמ"ן האלוף אליהו זעירא מתפקידו, והמליצה על סיום כהונת הרמטכ"ל דוד אלעזר – דאדו.

הוועדה המליצה על הקמת צוות שרים מצומצם של 5 שרים בראשות רה"מ בעיתות מלחמה, שיופקד על ניהול המלחמה].

ההשפעה של מלחמת יום הכיפורים על ישראל בשני תחומים:

1. משבר פוליטי-גל המחאה בעקבות המלחמה הגיע לשיאו בפעולת מחאה של סרן צעיר בשם מוטי אשכנזי שהיה מפקד מוצב בקו המוצבים מול מצרים. סרן אשכנזי עשה מעשה שנתפס כחתרני כאשר החזיר את עיטור הגבורה שזכה על חלקו בקרבות התעלה. סופה של מחאת יום כיפור בהתפטרות ראש הממשלה גולדה מאיר והחלפתה על ידי בן דור חדש בשם יצחק רבין. שלוש שנים לאחר מיכן הושלמה רעידת אדמה בעקבות מלחמת יום הכיפורים כאשר לראשונה עלה הליכוד בראשות מנחם בגין לשלטון.

2. הסכמי שביתת הנשק והסכמי השלום- ראשיתם של הסכמי שביתת הנשק בלחץ כבד שהפעילו האמריקנים על ישראל לאפשר מעבר של שיירת אספקה למצרים שהיו נצורים בקילומטר ה- 101. הסכמתה של ישראל פתחה מו"מ בין הרמטכ"לים, הישראלי והמצרי, מו"מ זה בתיווכה של ארצות הברית הוביל להסכמי שביתת הנשק בין ישראל לבין שכנותיה מצרים וסוריה. אמנם סוריה נותרה בסרבנותה גם לאחר הסכמי שביתת הנשק, אך נשיא מצרים סאדאת ניצל הצלחה זו כאשר הצהיר בנובמבר 1977: "...כדי להשיג את השלום ולהציל את חייו של חייל מצרי אחד אני מוכן לנסוע

WWW.KIDUM.COM
*2055

עד קצה העולם, גם אל הכנסת שבירושלים". הצהרה זו פתחה מו"מ שבסופו נחתם הסכם שלום ראשון בין ישראל לבין מנהיגת העולם הערבי, מצרים(26 במרץ 1979).

11. תהליך הדה קולוניזציה:

סעיף א:

א. <u>התפתחות רעיון הלאומיות –</u> העמים הכבושים נחשפו לרעיונות אירופיים ובכך התחילו לפתח תודעה לאומית עצמית. בזמן מלחמת העולם השנייה גייסו הרבה תושבים מהקולוניות (שטחים כבושים) לצבאות בריטניה וצרפת. חיילים אלו כבר לא נחשבו לנחותים מהחיילים הבריטים והצרפתים והם למדו מהחיילים האירופים מהי לאומיות. עם לאומיות זו מאוחר יותר הם נלחמו בשלטון הזר.

ב. <u>דעת הקהל העולמית –</u> לאחר מלחמת העולם השנייה כול העולם דיבר על התנגדות לשלטון זר ולכיבושים. כך שכולם התנגדו למדיניות הקולוניאליזם שמייצג בדיוק את השלטון הזר. האו"ם שקם ב1945 התנגד לקולוניאליזם כיוון שהוא ניצל עמים ודיכא אותם ואילו האו"ם דגל בשחרור עמים.

<u>מאפיינים של תהליך הדה קולוניזציה:</u>

1) <u>תהליך מורכב והדרגתי –</u> ברוב המדינות הכבושות תהליך השחרור מהשלטון הזר היה תהליך ארוך ומתמשך ולא נגמר במלחמה אחת.

2) <u>ניסיון המעצמות לשמור על האינטרסים שלהם –</u> המעצמות ניסו לשמור על מעמדן וכוחם בקולניות ע"י חתימת חוזים עם התנועות הלאומיות המקומיות. החוזים דיברו על המשך שליטת המעצמה ומתן אוטונומי מסוימת למקומיים.

3) <u>שוני בין תהליך הדה קולוניזציה במזרח התיכון לעומת צפון אפריקה –</u> תהליך הדה קולוניזציה התבצע קודם במזרח התיכון עוד לפני מלחמת עולם השנייה ובצפון אפריקה הוא התחיל אחרי המלחמה. השוני נבע מצורת השלטון,כלומר, במזרח התיכון היה שלטון של מנדט ובצפון אפריקה היה שלטון של כיבוש.

4) <u>שוני בין השלטון הבריטי לשלטון הצרפתי בקולוניות –</u> העמים שנשלטו ע"י בריטניה עברו תהליך דה קולוניזציה מהיר וקל יותר ביחסית לעמים שנשלטו ע"י צרפת. הדבר נבע משינוי שיטת השלטון בין שתי המעצמות. בריטניה לא ביססה את התרבות שלה בקולוניות, האינטרסים שלה היו שליטה אסטרטגית וכלכלית. צרפת כן ביססה את התרבות הצרפתית בקולוניות והשקיע משאבים רבים ולכן תהליך השחרור היה קשה יותר.

WWW.KIDUM.COM
*2055

12. עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים של המאה ה- 20 :

סעיף א

לאחר קום המדינה החלו להגיע לארץ גלי עלייה גדולים של יהודים מאירופה ומארצות המזרח. עד 1960 הגיעו לישראל כמיליון עולים חדשים [700,000 ממדינות אירופה וכ- 300,000 מארצות ערב], ומדינת ישראל הכפילה את כמות האוכלוסייה שלה. התנועה הציונית ומדינת ישראל שאפו לאורך השנים להעלות כמה שיותר עולים לישראל, על מנת ליצור בארץ רוב יהודי. ולכן, בשנת 1950 חוקקה הכנסת את חוק השבות לפיו כל יהודי שרוצה להעלות לישראל רשאי לעלות ארצה. אולם למרות הרצון להעלות כמה שיותר עולים ארצה, התברר שמדינת ישראל מתקשה לעמוד בלחץ העלייה המאסיבית, ולדאוג הן לקליטתם ושילובם של העולים והן לבעיות הכלכלה והביטחון של ישראל.

א') ארצות מוצא עיקריות : בשנות החמישים והשישים הגיעה עלייה המונית לישראל, וקהילות שלמות של יהודים עלו לישראל, והביאו בכך לחיסול כמעט מוחלט של הקהילות
היהודיות בארצות מוצאן.

1. העלייה מאירופה – העולים היו יושבי מחנות העקורים שהצליחו לשרוד את השואה, ומעפילים שהבריטים עצרו ושלחו למחנות המעצר בקפריסין. רוב העולים האלה היו יוצאי פולין. אליהם הצטרפו גם כ- 130,000 יהודים מרומניה, שהצליחו לצאת מרומניה לאחר שממשלת ישראל הגיעה להסכמה עם ממשלת רומניה על עלייתם לישראל. בתחילת שנות השישים הגיע גל עלייה נוסף ממזרח אירופה של כ- 180,000 יהודים, שהמשטר הקומוניסטי נתן להם לעלות לישראל.

2. עלייה מארצות האיסלאם - בגל העלייה הראשון שהתרחש עד 1952, הגיעו כ- 50,000 יהודים מתימן במבצע הטסה שקיבל את השם "על כנפי נשרים", וכ- 125,000 עולים מעיראק שהגיעו לארץ במבצע "עזרא ונחמיה". בנוסף, הגיעו גם יהודים ממצרים, צפון אפריקה תורכיה ואיראן.

ב') הסיבות לעלייה :

1. עולים מארצות אירופה - מרבית העולים שהגיעו מאירופה בשנים הראשונות, היו ניצולי שואה, שלא רצו להישאר באירופה. בשנים 1955-1960 הגיעו יהודים ממזרח אירופה ממדינות שבהן מצב היהודים היה קשה.
2. עולים מארצות האיסלאם - לאחר הקמת המדינה הפגיעות ביהודים בארצות האיסלאם התרבו, והיה חשש אמיתי לחיי היהודים, ולכן התנועה הציונית עשתה מאמץ להעלות את היהודים לישראל.

WWW.KIDUM.COM
*2055

סעיף ב:
התנועה הציונית שאפה ליצור טיפוס של "יהודי חדש" שיסיר מעליו את מאפייני הגלות ויהיה אדם חזק החי מעמל כפיו, בעל תרבות מערבית. המטרה היתה ליצור חברה לאומית אחידה ומגובשת. החברה בישראל היתה "מגוייסת" להשגת מטרה זו. עם קום המדינה מדיניות קליטת העולים פעלה לפי גישת "כור ההיתוך" שניסתה ליצור אצל העולה זהות תרבותית חדשה ולעצבו מחדש בדמותו של בן היישוב הישן – "הצבר".

היה זה ניסיון לאלץ את העולה "לשכוח" ולהיפרד מתרבות ארץ מוצאו ומהמסורות הייחודיות שהיו לו.

החברה בישראל בשנותיה הרשונות הייתה "מגוייסת" למטרה זו, והדבר בא לידי ביטוי לדוגמא: "בעיתונות מגוייסת" שכתבה כתבות שאהדו את רעיון כור ההיתוך, במוזיקה ששודרה תוך ההעדפה ברורה לשירים עבריים תוך התנשאות כלפי המוזיקה המזרחית, ובהחלפת שמות גלותיים לשמות עבריים.

הגוף המרכזי שיישם גישה זו היה מערכת החינוך, בה נדרשו העולים לאמץ קוד לבוש חדש, וללמוד שירים וריקודי עם ישראליים. מוסדות החינוך שפעלו במחנות העולים העניקו חינוך עברי חילוני משותף לבנות ובנים גם כאשר רבים מהוריהם של העולים היו דתיים אדוקים.
גם צה"ל השקיע משאבים רבים בהקניית השפה והתרבות העברית לחיילים.

לגישת כור ההיתוך היו הישגים גדולים בכך שבזכותה השפה העברית הפכה לשפת הדיבור הראשית בישראל [כו-ל-ם מדברים בארץ עברית]. וצה"ל הפך למוקד הזדהות משותף לותיקים ולעולים חדשים.

אולם מצד שני היה לגישה זו מחיר כבד: עולים נדרשו לוותר על עברם ומנהגיהם, וכתוצאה מכך היו שנעלבו מהצורך לשנות את מנהג אבותיהם, ונוצר פער בין אשכנזים וספרדים משום שתרבות הצבר היתה קרובה יותר לערכים האירופאים האשכנזיים.

ביולי 1959 פרצו מהומות אלימות בשכונת עוני ערבייה שבחיפה, ואדי סאליב, בעקבות תחושת הזעם, הקיפוח והתסכול של בני עדות המזרח. המהומות החלו לאחר ששוטר יהודי ירה בעולה חדש ממרוקו. לאחר מכן החלו קטטות ומהומות בשכונה. במהלך המהומות הוצתו מכוניות, נפרצו ונבזזו חנויות, שוטרים ואזרחים נפצעו. למחרת התפשטו המהומות בכל רחבי הארץ בעיקר בבאר שבע ובמגדל העמק.

<u>האירוע:</u> ביולי 1959 פרצה מריבה בבית קפה שבוואדי סאליב שהפכה לתגרה אלימה. השוטרים שהגיעו למקום ניסו להרגיע את הרוחות, אחד השוטרים ירה יריית אזעקה ואחד המעורבים בתגרה נפצע. אירוע זה הביא להתפרצות אלימה במקום. השמועות על מותו הסעירו את השכונה והחלו לפרוץ הפגנות ומהומות במקום. רכוש רב נפגע, חנויות ומכוניות הועלו באש.
סניף של מפלגת מפא"י גם הועלה באש, השוטרים שניסו לפזר את המתפרעים הותקפו גם הם. שוטרים ואזרחים נפצעו ועשרות נעצרו, למחרת התפשטו המהומות וההפגנות בכל רחבי הארץ, בעיקר בבאר שבע ובמגדל העמק. הם הפגינו את הזדהותם עם תושבי ואדי סאליב. ההפגנות לוו בסיסמאות ובכרוזים נגד אבטלה ונגד תנאי הדיור הקשים

WWW.KIDUM.COM
*2055

בשכונות העוני. מי שהנהיג את המתפרעים היה דוד בן הרוש, מנהיג תנועת "ליכוד עולי צפון אפריקה".

<u>משמעות/תוצאות המאורעות :</u> המאורעות היו ביטוי של זעם, תסכול, כאב ותחושת קיפוח ומרירות שהיו בקרב עולים מצפון אפריקה במיוחד יוצאי מרוקו. בהפגנות אלו התבטאה לראשונה מחאה פוליטית נגד הקיפוח העדתי. לראשונה הועלה נושא הקיפוח העדתי לסדר יומה של החברה הישראלית. מצבם של של יהודי מרוקו ב-1958 היה קשה מאוד, הם חיו בשכונות עוני, אחוז גבוה מהם היו חולים וקשישים, רבים מהם השתכר במשכורת מינימום, הם חיו בשכונות צפופות ועניות. עולי מרוקו חשו שהם מופלים ונדחקים לשוליים של החברה וסובלים מאפליה בכל מקום.

תחושות הקיפוח שעוררה גישת כור ההיתוך באו לידי ביטוי בתחושות הזעם והתיסכול של יוצאי עדות המזרח בשכונת ואדי סאליב. גם חברי ועדת עציוני אשר חקרו את מאורעות ואדי סאליבהגיעו למסקנות דומות. מסקנות הוועדה היו חריפות, מן הוועדה יצא המונח "ארץ ישראל 2" שייצג את כל מי שחש מקופח. הוועדה מתחה ביקורת על מדיניות הממשלה שהקימה שכונות וישובים בהם מרוכזים שכבות מצוקה. על הממשלה היה לדאוג לפיזור העולים ביישובים ותיקים ושילוב העולים עם הוותיקים.

WWW.KIDUM.COM
*2055